

АЛЕЛОПА́ТІЯ (грец. ἀλλήλων — взаємно, один одного, πάθος — біль, страждання) — новий напрям у біологічній науці, що виник на стику **геоботаніки** і **фізіології рослин**. Поєднує класичну геоботаніку з експерим. фізіологією рослин. Фундатором А. в Україні є академік **А. Гродзинський**, який уперше розробив принципи донорно-акцептор. взаємодії рослин у біогеоценозах через кореневі виділення, фітонциди, продукти життєдіяльності ґрунт. мікроорганізмів. Раніше хім. взаємодію рослин розглядали лише як шкідл. вплив виділень одних рослин на інші. А. Гродзинський сформулював класичні поняття — «алелопатична активність», «толерантність» та «інтолерантність», запропонував оригін. схему А. як кругообігу фізіологічно актив. речовин у біогеоценозах, що відіграють роль регуляторів внутр. та зовн. взаємовідносин і становлять основу для стійкості та зміни рослин. угруповань. Він створив відділ А. в Центр. ботан. саду НАНУ і підготував плеяду вчених із різних напрямів: природні фітоценози, агроценози, алелопатія ліс. екосистем, алелопатія плод. рослин, методол. аспектів хім. взаємодії рослин. А. як наук. напрям трансформувалася в наук. дисципліну, що описує закономірності взаємодії рослин при спільному рості в біогеоценозах та агрофітоценозах через кругообіг фізіологічно актив. речовин. В Україні робота з А. найпродуктивніше велася у 70–80-х рр., коли було оприлюднено монографії А. Гродзинського, **Г. Богданова**, **Е. Головка**, С. Горобця та ін., в яких доводилося, що алелопат. взаємодія здійснюється через ґрунт, розроблялися теор. і метод. аспекти досліджування втомі ґрунтів під осн. с.-г. плодовими та декор. культурами. Показано, що ґрунтовтома зумовлена комплексом факторів, з яких найважливішими є алелопат.

активність і толерантність вирощуваних рослин, однотипність за хім. складом поживно-коренових решток і перерозподіл груп. складу мікроорганізмів, що в цілому сприяють нагромадженню в ґрунті фітотоксич. речовин. Це можуть бути переважно проміжні продукти мінералізації і гуміфікації рослин. решток. Розроблені теор. засади А. застосовують для пошуку рослин із гербіцид. властивостями, біол. методів захисту рослин, створенні трансген. сортів с.-г. культур, вивченні ролі ризосферних мікроорганізмів у підвищенні стійкості озимої пшениці, цукр. буряків, кукурудзи до фітотоксич. властивостей ґрунту. А. визнано на міжнар. рівні. Україна — одна із засн. Міжнар. алелопат. товариства, бере участь у проведенні міжнар. конференцій з А. (Нью-Делі, Індія, 1994; Чикаго, США, 1995), підтримує діяльність міжнар. ж. «Allelopathy Journal».

Рекомендована література

1. Гродзинский А. Аллелопатия в жизни растений и их сообществ. К., 1965;
2. Його ж. Основи хімічної взаємодії рослин. К., 1973;
3. Гродзинский А., Богданов Г., Головка Э. Природа защитной реакции растений. К., 1981;
4. Головка Э. Микроорганизмы в аллелопатии высших растений. К., 1984;
5. Гродзинский А., Головка Э., Горобец С. и др. Экспериментальная аллелопатия. К., 1987;
6. Гродзинский А., Головка Э., Безменов А. и др. Взаимодействие летучих выделений в замкнутой экосистеме. К., 1992.

Е. А. Головка

Бібліографічний опис:

Алелопатія / Е. А. Головка // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-43750>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).